[70 SLOKAS]

രഘുവംശം സർഗഃ 3 കാലിദാസകൃതം

അഥേപ്സിതം ഭർതുരുപസ്ഥിതോദയം സഖീജനോദ്വീക്ഷണകൗമുദീമുഖം .
നിദാനമിക്ഷ്വാകുകുലസ്യ സന്തതേഃ സുദക്ഷിണാ ദൗഹൃദലക്ഷണം ദധൗ .. 3-1..

ശരീരസാദാദസമഗ്രഭൂഷണാ മുഖേന സാലക്ഷ്യത ലോധ്രപാണ്ഡുനാ .
തനുപ്രകാശേന വിചേയതാരകാ പ്രഭാതകല്പാ ശശിനേവ ശർവരീ .. 3-2..

തദാനനം മൃത്സുരഭി ക്ഷിതീശ്വരോ രഹസ്യുപാഘ്രായ ന തൃപ്തിമായയൗ .
കരീവ സിക്തം പൃഷതൈഃ പയോമുചാം ശുചിവ്യപായേ വനരാജിപല്വലം .. 3-3..

ദിവം മരുത്വാനിവ ഭോക്ഷ്യതേ ഭുവം ദിഗന്തവിശ്രാന്തരഥോ ഹി തത്സുതഃ .
അതോഽഭിലാഷേ പ്രഥമം തഥാവിധേ മനോ ബബന്ധാന്യരസാന്വിലംഘ്യ സാ .. 3-4..

ന മേ ഹ്രിയാ ശംസതി കിഞ്ചിദീപ്സിതം സ്പൃഹാവതീ വസ്തുഷു കേഷു മാഗധീ .
ഇതി സ്മ പൃച്ഛത്യനുവേലമാദൃതഃ പ്രിയാസഖീരുത്തരകോസലേശ്വരഃ .. 3-5..

ഉപേത്യ സാ ദോഹദദുഃഖശീലതാം യദേവ വവ്രേ തദപശ്യദാഹൃതം .
ന ഹീഷ്ടമസ്യ ത്രിദിവേഽപി ഭൂപതേരഭൂദനാസാദ്യമധിജ്യധന്വനഃ .. 3-6..

ക്രമേണ നിസ്തീര്യ ച ദോഹദവ്യഥാം പ്രചീയമാനാവയവാ രരാജ സാ .
പുരാണപത്രാപഗമാദനന്തരം ലതേവ സംനദ്ധമനോജ്ഞപല്ലവാ .. 3-7..

ദിനേഷു ഗച്ഛത്സു നിതാന്തപീവരം തദീയമാനീലമുഖം സ്തനദ്വയം .
തിരശ്ചകാര ഭ്രമരാഭിനീലയോഃ സുജാതയോഃ പങ്കജകോശയോഃ ശ്രിയം .. 3-8..

നിധാനഗർഭാമിവ സാഗരാംബരാം ശമീമിവാഭ്യന്തരലീനപാവകാം .
നദീമിവാന്തഃസലിലാം സരസ്വതീം നൃപഃ സസത്ത്വാം മഹിഷീമമന്യത .. 3-9..

പ്രിയാനുരാഗസ്യ മനഃ സമുന്നതേർഭുജാർജിതാനാം ച ദിഗന്തസമ്പദാം .
യഥാക്രമം പുംസവനാദികാഃ ക്രിയാ ധൃതേശ്ച ധീരഃ സദൃശീർവ്യധത്ത സഃ .. 3-10..

സുരേന്ദ്രമാത്രാശ്രിതഗർഭഗൗരവാത്പ്രയത്നമുക്താസനയാ ഗൃഹാഗതഃ .
തയോപചാരാഞ്ജലിഖിന്നഹസ്തയാ നനന്ദ പാരിപ്ലവനേത്രയാ നൃപഃ .. 3-11..

കുമാരഭൃത്യാകുശലൈരനുഷ്ഠിതേ ഭിഷഗ്ഭിരാപ്തൈരഥ ഗർഭഭർമണി .
പതിഃ പ്രതീതഃ പ്രസവോന്മുഖീം പ്രിയാം ദദർശ കാലേ ദിവമഭ്രിതാമിവ .. 3-12..

ഗ്രഹൈസ്തതഃ പഞ്ചഭിരുച്ചസംസ്ഥിതൈരസൂര്യഗൈഃ സൂചിതഭാഗ്യസമ്പദം .
അസൂത പുത്രം സമയേ ശചീസമാ ത്രിസാധനാ ശക്തിരിവാർഥമക്ഷയം .. 3-13..

ദിശഃ പ്രസേദുർമരുതോ വവുഃ സുഖാഃ പ്രദക്ഷിണാർചിർഹവിരഗ്നിരാദദേ .
ബഭൂവ സർവം ശുഭശംസി തത്ക്ഷണം ഭവോ ഹി ലോകാഭ്യുദയായ താദൃശാം .. 3-14..

അരിഷ്ടശയ്യാം പരിതോ വിസാരിണാ സുജന്മനസ്തസ്യ നിജേന തേജസാ .
നിശീഥദീപാഃ സഹസാ ഹതത്വിഷോ ബഭൂവുരാലേഖ്യസമർപിതാ ഇവ .. 3-15..

ജനായ ശുദ്ധാന്തചരായ ശംസതേ കുമാരജന്മാമൃതസംമിതാക്ഷരം .
ആദേയമാസീത്ത്രയമേവ ഭൂപതേഃ ശശിപ്രഭം ഛത്രമുഭേ ച ചാമരേ .. 3-16..

നിവാതപദ്മസ്തിമിതേന ചക്ഷുഷാ നൃപസ്യ കാന്തം പിബതഃ സുതാനനം .
മഹോദധേഃ പൂര ഇവേന്ദുദർശനാദ്ഗുരുഃ പ്രഹർഷഃ പ്രബഭൂവ നാത്മനി .. 3-17..

സ ജാതകർമണ്യഖിലേ തപസ്വിനാ തപോവനാദേത്യ പുരോധസാ കൃതേ .
ദിലീപസൂനുർമണിരാകരോദ്ഭവഃ പ്രയുക്തസംസ്കാര ഇവാധികം ബഭൗ .. 3-18..

സുഖശ്രവാ മംഗലതൂര്യനിസ്വനാഃ പ്രമോദനൃത്യൈഃ സഹ വാരയോഷിതാം.
ന കേവലം സദ്മനി മാഗധീപതേഃ പഥി വ്യജൃംഭന്ത ദിവൗകസാമപി ..3-19..

ന സംയതസ്തസ്യ ബഭൂവ രക്ഷിതുർവിസർജയേദ്യം സുതജന്മഹർഷിതഃ .
ഋണാഭിധാനാത്സ്വയമേവ കേവലം തദാ പിതൄണാം മുമുചേ സ ബന്ധനാത് .. 3-20..

ശ്രുതസ്യ യായാദയമന്തമർഭകഃ തഥാ പരേഷാം യുധി ചേതി പാർഥിവഃ .
അവേക്ഷ്യ ധാതോർഗമനാർഥമർഥവിച്ചകാര നാമ്നാ രഘുമാത്മസംഭവം .. 3-21..

പിതുഃ പ്രയത്നാത്സ സമഗ്രസമ്പദഃ ശുഭൈഃ ശരീരാവയവൈർദിനേ ദിനേ .
പുപോഷ വൃദ്ധിം ഹരിദശ്വദീധിതേരനുപ്രവേശാദിവ ബാലചന്ദ്രമാഃ .. 3-22..

ഉമാവൃഷാങ്കൗ ശരജന്മനാ യഥാ യഥാ ജയന്തേന ശചീപുരന്ദരൗ .
തഥാ നൃപഃ സാ ച സുതേന മാഗധീ നനന്ദതുസ്തത്സദൃശേന തത്സമൗ .. 3-23..

രഥാങ്കനാമ്നോരിവ ഭാവബന്ധനം ബഭൂവ യത്പ്രേമ പരസ്പരാശ്രയം .
വിഭക്തമപ്യേകസുതേന തത്തയോഃ പരസ്പരസ്യോപരി പര്യചീയത .. 3-24..

ഉവാച ധാത്ര്യാ പ്രഥമോദിതം വചോ യയൗ തദീയാമവലംബ്യ ചാംഗുലിം .
അഭൂച്ച നമ്രഃ പ്രണിപാതശിക്ഷയാ പിതുർമുദം തേന തതാന സോഽർഭകഃ .. 3-25..

തമങ്കമാരോപ്യ ശരീരയോഗജൈഃ സുഖൈർനിഷിഞ്ചന്തമിവാമൃതം ത്വചി .
ഉപാന്തസംമീലിതലോചനോ നൃപശ്ചിരാത്സുതസ്പർശരസജ്ഞതാം യയൗ .. 3-26..

അമംസ്ത ചാനേന പരാർധ്യജന്മനാ സ്ഥിതേരഭേത്താ സ്ഥിതിമന്തമന്വയം .
സ്വമൂർതിഭേദേന ഗുണാഗ്ര്യവർതിനാ പതിഃ പ്രജാനാമിവ സർഗമാത്മനഃ .. 3-27..

സ വൃത്തചൂലശ്ചലകാകപക്ഷകൈരമാത്യപുത്രൈഃ സവയോഭിരന്വിതഃ .
ലിപേര്യഥാവദ്ഗ്രഹണേന വാങ്മയം നദീമുഖേനേവ സമുദ്രമാവിശത് .. 3-28..

അഥോപനീതം വിധിവദ്വിപശ്ചിതോ വിനിന്യുരേനം ഗുരവോ ഗുരുപ്രിയം .
അവന്ധ്യയത്നാശ്ച ബഭൂവുരത്ര തേ ക്രിയാ ഹി വസ്തൂപഹിതാ പ്രസീദതി .. 3-29..

ധിയഃ സമഗ്രൈഃ സ ഗുണൈരുദാരധീഃ ക്രമാച്ചതസ്രശ്ചതുരർണവോപമാഃ .
തതാര വിദ്യാഃ പവനാതിപാതിഭിർദിശോ ഹരിദ്ഭിർഹരിതാമിവേശ്വരഃ .. 3-30..

ത്വചം ച മേധ്യാം പരിധായ രൗരവീമശിക്ഷതാസ്ത്രം പിതുരേവ മന്ത്രവത് .
ന കേവലം തദ്ഗുരുരേകപാർഥിവഃ ക്ഷിതാവഭൂദേകധനുർധരോഽപി സഃ .. 3-31..

മഹോക്ഷതാം വത്സതരഃ സ്പൃശന്നിവ ദ്വിപേന്ദ്രഭാവം കലഭഃ ശ്രയന്നിവ .
രഘുഃ ക്രമാദ്യൗവനഭിന്നശൈശവഃ പുപോഷ ഗാംഭീര്യമനോഹരം വപുഃ .. 3-32..

അഥാസ്യ ഗോദാനവിധേരനന്തരം വിവാഹദീക്ഷാം നിരവർതയദ്ഗുരുഃ .
നരേന്ദ്രകന്യാസ്തമവാപ്യ സത്പതിം തമോനുദം ദക്ഷസുതാ ഇവാബഭുഃ .. 3-33..

 യുവാ യുഗവ്യായതബാഹുരംസലഃ കവാടവക്ഷാഃ പരിണദ്ധകന്ധരഃ .

വപുഃപ്രകർഷാദജയദ്ഗുരും രഘുസ്തഥാപി നീചൈർവിനയാദദൃശ്യത .. 3-34..

തതഃ പ്രജാനാം ചിരമാത്മനാ ധൃതാം നിതാന്തഗുർവീം ലഘയിഷ്യതാ ധുരം .
നിസർഗസംസ്കാരവിനീത ഇത്യസൗ നൃപേണ ചക്രേ യുവരാജശബ്ദഭാക് .. 3-35..

നരേന്ദ്രമൂലായതനാദനന്തരം തദാസ്പദം ശ്രീര്യുവരാജസഞ്ജ്ഞിതം .
അഗച്ഛദംശേന ഗുണാഭിലാഷിണീ നവാവതാരം കമലാദിവോത്പലം .. 3-36..

വിഭാവസുഃ സാരഥിനേവ വായുനാ ഘനവ്യപായേന ഗഭസ്തിമാനിവ .
ബഭൂവ തേനാതിതരാം സുദുഃസഹഃ കടപ്രഭേദേന കരീവ പാർഥിവഃ .. 3-37..

നിയുജ്യ തം ഹോമതുരംഗരക്ഷണേ ധനുർധരം രാജസുതൈരനുദ്രുതം .
അപൂർണമേകേന ശതക്രതൂപമഃ ശതം ക്രതൂനാമപവിഘ്നമാപ സഃ .. 3-38..

തതഃ പരം തേന മഖായ യജ്വനാ തുരംഗമുത്സൃഷ്ടമനർഗലം പുനഃ .
ധനുർഭൃതാമഗ്രത ഏവ രക്ഷിണാം ജഹാര ശക്രഃ കില ഗൂഢവിഗ്രഹഃ .. 3-39..

വിഷാദലുപ്തപ്രതിപത്തി വിസ്മിതം കുമാരസൈന്യം സപദി സ്ഥിതം ച തത് .
വസിഷ്ഠധേനുശ്ച യദൃച്ഛയാഗതാ ശ്രുതപ്രഭാവാ ദദൃശേഽഥ നന്ദിനീ .. 3-40..

തദങ്കനിസ്യന്ദനജലേന ലോചനേ പ്രമൃജ്യ പുണ്യേന പുരസ്കൃതഃ സതാം .
അതീന്ദ്രിയേഷ്വപ്യുപപന്നദർശനോ ബഭൂവ ഭാവേഷു ദിലീപനന്ദനഃ .. 3-41..

സ പൂർവതഃ പർവതപക്ഷശാതനം ദദർശ ദേവം നരദേവസംഭവഃ .
പുനഃ പുനഃ സൂതനിഷിദ്ധചാപലം ഹരന്തമശ്വം രഥരശ്മിസംയുതം .. 3-42..

ശതൈസ്തമക്ഷ്ണാമനിമേഷവൃത്തിഭിർഹരിം വിദിത്വാ ഹരിഭിശ്ച വാജിഭിഃ .
അവോചദേനം ഗഗനസ്പൃശാ രഘുഃ സ്വരേണ ധീരേണ നിവർതയന്നിവ .. 3-43..

മഖാംശഭാജാം പ്രഥമോ മനീഷിഭിസ്ത്വമേവ ദേവേന്ദ്ര സദാ നിഗദ്യസേ .
അജസ്രദീക്ഷാപ്രയതസ്യ മദ്ഗുരോഃ ക്രിയാവിഘാതായ കഥം പ്രവർതസേ .. 3-44..

ത്രിലോകനാഥേന സദാ മഖദ്വിഷസ്ത്വയാ നിയമ്യാ നനു ദിവ്യചക്ഷുഷാ .
സ ചേത്സ്വയം കർമസു ധർമചാരിണാം ത്വമന്തരായോ ഭവസി ച്യുതോ വിധിഃ .. 3-45..

തദങ്കമഗ്ര്യം മഘവന്മഹാക്രതോരമും തുരംഗം പ്രതിമോക്തുമർഹസി .
പഥഃ ശ്രുതേർദർശയിതാര ഈശ്വരാ മലീമസാമദദതേ ന പദ്ധതിം .. 3-46..

ഇതി പ്രഗൽഭം രഘുണാ സമീരിതം വചോ നിശമ്യാധിപതിർദിവൗകസാം .
നിവർതയാമാസ രഥം സവിസ്മയഃ പ്രചക്രമേ ച പ്രതിവക്തുമുത്തരം .. 3-47..

യദാത്ഥ രാജന്യകുമാര തത്തഥാ യശസ്തു രക്ഷ്യം പരതോ യശോധനൈഃ .
ജഗത്പ്രകാശം തദശേഷമിജ്യയാ ഭവദ്ഗുരുർലംഘയിതും മമോദ്യതഃ .. 3-48..

ഹരിര്യഥൈകഃ പുരുഷോത്തമഃ സ്മൃതോ മഹേശ്വരസ്ത്ര്യംബക ഏവ നാപരഃ .
തഥാ വിദുർമാം മുനയഃ ശതക്രതും ദ്വിതീയഗാമീ ന ഹി ശബ്ദ ഏഷ നഃ .. 3-49..

അതോഽയമശ്വഃ കപിലാനുകാരിണാ പിതുസ്ത്വദീയസ്യ മയാപഹാരിതഃ .
അലം പ്രയത്നേന തവാത്ര മാ നിധാഃ പദം പദവ്യാം സഗരസ്യ സന്തതേഃ .. 3-50..

തതഃ പ്രഹാസ്യാപഭയഃ പുരന്ദരം പുനർബഭാഷേ തുരഗസ്യ രക്ഷിതാ .
ഗൃഹാണ ശസ്ത്രം യദി സർഗ ഏഷ തേ ന ഖല്വനിർജിത്യ രഘും കൃതീ ഭവാൻ .. 3-51..

സ ഏവമുക്ത്വാ മഘവന്തമുന്മുഖഃ കരിഷ്യമാണഃ സശരം ശരാസനം .
അതിഷ്ഠദാലീഢവിശേഷശോഭിനാ വപുഃപ്രകർഷേണ വിഡംബിതേശ്വരഃ .. 3-52..

രഘോരവഷ്ടംഭമയേന പത്രിണാ ഹൃദി ക്ഷതോ ഗോത്രഭിദപ്യമർഷണഃ .
നവാംബുദാനീകമുഹൂർതലാഞ്ഛനേ ധനുഷ്യമോഘം സമധത്ത സായകം .. 3-53..

ദിലീപസൂനോഃ സ ബൃഹദ്ഭുജാന്തരം പ്രവിശ്യ ഭീമാസുരശോണിതോചിതഃ .
പപാവനാസ്വാദിതപൂർവമാശുഗഃ കുതൂഹലേനേവ മനുഷ്യശോണിതം .. 3-54..

ഹരേഃ കുമാരോഽപി കുമാരവിക്രമഃ സുരദ്വിപാസ്ഫാലനകർകശാംഗുലൗ .
ഭുജേ ശചീപത്രവിശേഷകാങ്കിതേ സ്വനാമചിഹ്നം നിചഖാന സായകം .. 3-55..

ജഹാര ചാന്യേന മയൂരപത്രിണാ ശരേണ ശക്രസ്യ മഹാശനിധ്വജം .
ചുകോപ തസ്മൈ സ ഭൃശം സുരശ്രിയഃ പ്രസഹ്യ കേശവ്യപരോപണാദിവ .. 3-56..

തയോരുപാന്തസ്ഥിതസിദ്ധസൈനികം ഗരുത്മദാശീവിഷഭീമദർശനൈഃ .
ബഭൂവ യുദ്ധം തുമുലം ജയൈഷിണോരധോമുഖൈരൂർധ്വമുഖൈശ്ച പത്രിഭിഃ .. 3-57..

അതിപ്രബന്ധപ്രഹിതാസ്ത്രവൃഷ്ടിഭിസ്തമാശ്രയം ദുഷ്പ്രസഹസ്യ തേജസഃ .
ശശാക നിർവാപയിതും ന വാസവഃ സ്വതശ്ച്യുതം വഹ്നിമിവാദ്ഭിരംബുദഃ .. 3-58..

തതഃ പ്രകോഷ്ഠേ ഹരിചന്ദനാങ്കിതേ പ്രമഥ്യമാനാർണവധീരനാദിനീം .
രഘുഃ ശശാങ്കാർധമുഖേന പത്രിണാ ശരാസനജ്യാമലുനാദ്ബിഡൗജസഃ .. 3-59..

സ ചാപമുത്സൃജ്യ വിവൃദ്ധമത്സരഃ പ്രണാശനായ പ്രബലസ്യ വിദ്വിഷഃ .
മഹീധ്രപക്ഷവ്യപരോപണോചിതം സ്ഫുരത്പ്രഭാമണ്ഡലമസ്ത്രമാദദേ .. 3-60..

രഘുർഭൃശം വക്ഷസി തേന താഡിതഃ പപാത ഭൂമൗ സഹ സൈനികാശ്രുഭിഃ .
നിമേഷമാത്രാദവധൂയ ച വ്യഥാം സഹോത്ഥിതഃ സൈനികഹർഷനിസ്വനൈഃ .. 3-61..

തഥാപി ശസ്ത്രവ്യവഹാരനിഷ്ഠുരേ വിപക്ഷഭാവേ ചിരമസ്യ തസ്ഥുഷഃ .
തുതോഷ വീര്യാതിശയേന വൃത്രഹാ പദം ഹി സർവത്ര ഗുണൈർനിധീയതേ .. 3-62..

അസംഗമദ്രിഷ്വപി സാരവത്തയാ ന മേ ത്വദന്യേന വിസോഢമായുധം .
അവേഹി മാം പ്രീതമൃതേ തുരംഗമാത്കിമിച്ഛസീതി സ്ഫുടമാഹ വാസവഃ .. 3-63..

തതോ നിഷംഗാദസമഗ്രമുദ്ധൃതം സുവർണപുംഖദ്യുതിരഞ്ജിതാംഗുലിം .
നരേന്ദ്രസൂനുഃ പ്രതിസംഹരന്നിഷും പ്രിയംവദഃ പ്രത്യവദത്സുരേശ്വരം .. 3-64..

അമോച്യമശ്വം യദി മന്യസേ പ്രഭോ തതഃ സമാപ്തേ വിധിനൈവ കർമണി .
അജസ്രദീക്ഷാപ്രയതഃ സ മദ്ഗുരുഃ ക്രതോരശേഷേണ ഫലേന യുജ്യതാം .. 3-65..

യഥാ സ വൃത്താന്തമിമം സദോഗതസ്ത്രിലോചനൈകാംശതയാ ദുരാസദഃ .
തവൈവ സന്ദേശഹരാദ്വിശാമ്പതിഃ ശൃണോതി ലോകേശ തഥാ വിധീയതാം .. 3-66..

തഥേതി കാമം പ്രതിശുശ്രുവാന്രഘോര്യഥാഗതം മാതലിസാരഥിര്യയൗ .
നൃപസ്യ നാതിപ്രമനാഃ സദോഗൃഹം സുദക്ഷിണാസൂനുരപി ന്യവർതത .. 3-67..

തമഭ്യനന്ദത്പ്രഥമം പ്രബോധിതഃ പ്രജേശ്വരഃ ശാസനഹാരിണാ ഹരേഃ .
പരാമൃശൻഹർഷജഡേന പാണിനാ തദീയമംഗം കുലിശവ്രണാങ്കിതം .. 3-68..

ഇതി ക്ഷിതീശോ നവതിം നവാധികാം മഹാക്രതൂനാം മഹനീയശാസനഃ .
സമാരുരുക്ഷുർദിവമായുഷഃ ക്ഷയേ തതാന സോപാനപരമ്പരാമിവ .. 3-69..

അഥ സ വിഷയവ്യാവൃത്താത്മാ യഥാവിധി സൂനവേ
നൃപതികകുദം ദത്ത്വാ യൂനേ സിതാതപവാരണം .
മുനിവനതരുച്ഛായാം ദേവ്യാ തയാ സഹ ശിശ്രിയേ
ഗലിതവയസാമിക്ഷ്വാകൂണാമിദം ഹി കുലവ്രതം .. 3-70..

.. ഇതി ശ്രീകാലിദാസകൃതേ രഘുവംശേ മഹാകാവ്യേ രാജ്യാഭിഷേകോ നാമ തൃതീയഃ സർഗഃ ..

ഓ൦ P.R. IYER 6.11.2024

Encoding by
Arvind Kolhatkar and Mrs. and Mr. Desriraju H. Rao.
Proofread and corrected by
Arvind Kolhatkar akolhatkar at rogers.com


```
% Text title            : raghuvansha3
% File name             : raghuvansha3.itx
% itxtitle              : raghuva.nsham sargaH 03 (kAlidAsakRitam)
% engtitle              : Raghuvansha by Kalidas Chapter 3
% Category              : major_works, kAlidAsa
% Location              : doc_z_misc_major_works
% Sublocation           : major_works
% Texttype              : pramukha
% Author                : kalidasa
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : Mrs and Mr H Desiraju Rao and Arvind Kolhatkar akolhatkar at rogers.com
% Proofread by          : Arvind Kolhatkar akolhatkar at rogers.com
% Latest update         : April 28, 2005
% Send corrections to   : sanskrit at cheerful dot c om
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```